

Na okraj jednoho výročí...

V září 2011 uplynulo 80 let od doby, kdy se pro veřejnost otevřely brány pražské zoologické zahrady. Ze skromného zookoutku, vybudovaného družstevním spolkem, na někdejší periferii města i na okraji zájmu tehdejších úřadů, vyrostla jedna z předních zoo světa; v posledních letech také nejnavštěvovanější turistická destinace v naší republice. Při každém výročí se připomíná složitá historie zahrady – od prvních roků poznamenaných světovou hospodářskou krizí a německou okupací až po přechod pod správu hlavního města. Je ale zajímavé, jak málo je veřejnosti známo, co vlastně vzniku pražské zoo předcházelo.

Většinou se připomíná osobnost prvního ředitele, středoškolského profesora Jiřího Jandy, bez jehož celoživotního úsilí by se naše hlavní město dočkalo zoologické zahrady asi až po 2. světové válce. Po právu se zdůrazňuje neobyčejně šťastný výběr místa pro budoucí zoo v pražské Troji. Přitom J. Janda pod tlakem okolností uvažoval i o projektu zoo v centru města – na Štvanici. Jeho nesmiřitelný oponent, český cestovatel Vilém Němec, naopak prosazoval výstavbu zoo na okraji Prahy. Povědomí o letitých sporech těchto rivalů se většinou omezuje na citace vzájemných osobních invektiv z dochované korespondence, aniž bychom často tušili, co bylo pravou podstatou jejich sporů. Málokdo se dnes pozastaví nad tím, proč u nás zoologické zahrady vznikly v porovnání s okolními zeměmi o 100 a více let později.

Článek v tomto čísle *Živy* (str. 296–299), přibližující složitou historii příprav a vzniku zoologické zahrady v Praze, rekapituluje zajímavou etapu historie českých přírodních věd. Z mozaiky archivních dokumentů a dobových novinových článků se dozvíme, že myšlenka zřídit zoologickou

zahradu v Praze je mnohem starší, než se všeobecně soudí. Snahy českých zoologů i nadšených a osvěcovaných amatérů, kteří chtěli mít po vzoru jiných evropských velkoměst důstojnou expozici naší i exotické fauny, však vždy narazily na nedostatek peněz, byrokracii a nepochopení české veřejnosti, provázené i posměchem známých literátů. To vyplývá ze specifického vnímání přírodních věd v české společnosti. Na rozdíl od okolních zemí se u nás zoologické zahrady nepovažovaly za součást kultury a kulturního dědictví. Veřejnost v nich viděla spíše zvěřince plné kuriozit sloužící hlavně k pobavení a kratochvíli návštěvníků. Zajímavé je, že cirkusy, kde veřejnost rovněž může pozorovat zvířata, byly (a do jisté míry dodnes jsou) vnímány úplně jinak. Samotné slovní spojení „cirkusové umění“ hovoří samo o sobě. Lidé s oblibou kritizují v zoologických zahradách malé výběhy nebo „nedůstojné“ ubikace a vůbec jim nevdají, že cirkusová zvířata žádný výběh nemají. Domovem je jim klec nebo malá ohrada, jinak při nekonečných cestách čas tráví v maringotkách. Podle zákona proti týrání

zvířat musí zoologická zahrada, která chce předvést zvíře na veřejnosti mimo areál zoo, požádat o povolení; vláčení cirkusových zvířat od města k městu však má výjimku. Před několika lety se na asfaltové ploše před pražským Výstavištěm objevila maringotka se lvem, živým poutačem na jednu technickou výstavu. Zvíře zde strávilo několik dní stresováno hlukem populárního provozu a téměř stálou přítomností lidí, bez možností alespoň na chvíli se skrýt a odpočinout. Přesto se nenašel nikdo, kdo by toto smutné divadlo ukončil. Stěžovatelům ze strany ochránců zvířat se od příslušných městských úřadů dostalo poučení, že vše bylo řádně povoleno a zvíře nijak netrpí, neboť je na takové zacházení od mládí zvyklé.

Od dob národního obrození dominují v českém kulturním životě literatura, divadlo a hudba, tedy humanitní obory. Z biologicky zaměřených oborů se společenská vážnost těší hlavně humánní a veterinární lékařství a praktické obory s výrazným technickým a ekonomickým akcentem, jako je třeba lesnictví, zahradnictví nebo zemědělství. To se markantně ukázalo v letošní „kúrovcové válce“ na Šumavě, ve které byli botanici, zoologové i ekologové (za vydatného přispění médií) představeni v lepším případě jako nepoučitelní blouznivci, v horším případě jako nepřátelé pokroku. Asi nebylo náhodou, že prim ve veřejné debatě o kalamitě (nebo spíše v monologu) nevedli kupodivu ani lesníci, ani biologové, ale dva ekonomové. Jeden ve funkci ředitele národního parku, druhý v roli prezidenta státu. Oba společně vyzvali veřejnost k všelidové diskuzi, ovšem s jasným vyloučením odpůrců kácení, tedy ekologů. *Nihil novum sub sole* (Nic nového pod sluncem). Kolikrát jsme jen podobné pranýřování a předhazování provinilců masám v naší historii zažili... Jen o testu se (zatím) nemluvílo. Určité renomé mají ve společnosti molekularní biologové, ti získávají body i díky neutuchajícímu zájmu médií o fascinující svět genetických zákonitostí. Určování paternity, dědičné dispozice chorob, zkoumání biologických stop v kriminalistice na základě analýzy DNA, ale i objevování a popisování nových druhů živočichů a rostlin – to vše veřejnost se zájmem a pochopením přijímá. Na rozdíl od konstatování ekologů, že mrtvý les je kolébkou nového života. Pro současnou společnost je smrt prohrou ideálu věčného mládí a úspěšnosti a všechny její podoby a projevy je třeba co nejrychleji zakrýt, asanovat a tabuizovat.

Ani systematický zoolog nebo botanik to však v našich poměrech neměl a nemá lehké. Nikdy se nezbaví stigmatu podivná zabývajícího se řazením zvířat nebo rostlin do řádů, podřádů, infrařádů, čeledí, podčeledí a dalších, obyčejnému člověku nepochopitelných a tudíž i nesmyslných kategorií. Postava potřeštěného profesora přírodopisu žijícího mimo realitu, v níž si tolik libovala filmová produkce předválečné kinematografie, není zdaleka minulostí. Nedávno uvedená televizní komedie

1 Výběh koní Převalského (*Equus przewalskii*) se stylizovanou dřevěnou stavbou v zoologické zahradě v Paříži (Ménagerie du Jardin des Plantes). Foto E. Kůs

o smyšlené vačici Humboldtově, kde roli „skalního“ zoologa ztvárnil Miroslav Donutil, nebo epizoda Rýhonosec řepný ze seriálu Četnické humoresky jsou výmluvnými příklady. Film Zvířata ve městě z r. 1989 je zase klasickou představou filmového umělce o životě v zoologické zahradě a jejím poslání. Divák musí nutně nabýt dojmu, že práce zoologů a chovatelů je jeden velký happening. Ale ani v jinak zdařilém dokumentu o celoživotní práci doc. Vladimíra Hanáka a jeho žáků, který se promítal před několika lety, nechybí „umělecká“ invence, kdy tajemný hlas s ozvěnou mumlá latinské názvy netopýrů.

Despekt společnosti ke klasickým oborům biologie je hlavním důvodem, proč u nás zoologické zahrady vznikaly o desetky let později než v západní a dokonce i východní Evropě (Moskva má zoologickou zahradu od r. 1864, Sofie od r. 1888). U vzniku prvních moderních zoo stáli největší přírodovědci své doby – R. Owen, J.-B. Lamarck, G.-L. L. Buffon nebo G. Cuvier. Čeští přírodovědci soustředili své úsilí na vybudování Národního muzea, kde jsou sice zastoupeny i přírodní vědy, ale celkové vyznění expozic je historické a humanistické. První zoo na našem území byla otevřena až v r. 1919 zásluhou německého přírodovědného spolku v Liberci. Na opravdu českou zoo jsme si museli počkat až do r. 1931, kdy se ve skromných poměrech, po mnoha neúspěšných pokusech objevila v pražské Troji. Jiří Janda usiloval o založení zoologické zahrady v Praze celý život a sen se mu splnil v 66 letech. Všechny ostatní zoologické zahrady bývalého Československa vznikly až po 2. světové válce, ve zcela jiném společenském prostředí. Snaha využít biologických a evolučních poznatků jako prostředků v ideologickém v boji s „reakčními a tmářskými“ názory vedla k spontánnímu zakládání tzv. koutků živé přírody a zookoutků. Z některých z nich později vznikly zoologické zahrady. Národním příkladem je olomoucká zoo zřízená v r. 1952 na Svatém Kopečku jako jakási protiváha známého poutního místa. Ideologové tehdejší doby ovšem nepočítali s obyčejnou lidskou mentalitou. Poutníci po rozjímání navštíví zoologickou zahradu, aniž by byli zvikláni ve své víře evolučními principy, naopak „zatvrzelí“ darwinisté obdivují monumentálnost architektury zdejší baziliky bez potřeby pokleknout a měnit svůj světónázor. Podobně tomu bylo i v Brně, kde se zoo objevila na bývalých pozemcích augustiniánského kláštera na Mniší hoře.

Skutečnost, že zoologické zahrady u nás byly zřízeny 100 let později než jinde v Evropě, má i svá pozitivita. Zoologické zahrady mnoha evropských velkoměst jsou dnes nevelkými zelenými oázami, sevřenými obytnými bloky a obklíčenými komunikacemi. To je osud zoo v Berlíně, Frankfurtu, Lipsku, Kolíně nad Rýnem, Paříži a mnoha dalších. V Moskvě odděluje starou a novou část zoo ulice s velmi rušným provozem, zoologická zahrada v Antverpách bezprostředně sousedí s budovou hlavního nádraží. Tyto zoo mají sice slavnou historii, ale tím, že ztratily možnost územní expanze nezbytné pro budování moderních expozic, se potýkají s problémem, jak si udržet návštěvnost,

a tedy i ekonomickou udržitelnost. Ukázkovým příkladem je stará pařížská zoo, rozkládající se v proslulém Jardin de Plantes, druhá nejstarší zoologická zahrada na světě založená v r. 1793. Byla to první zoo v Evropě, kde mohli návštěvníci spatřit žirafu nebo hrocha. Dnes je zahrada jednou ze součástí Národního muzea přírodní historie. V 70. letech 20. stol. se dostala do slepé uličky, protože už nebylo možné na omezeném prostoru uprostřed města některé zcela zastaralé expozice zmodernizovat. Nezbylo nic jiného, než se vzdát chovu žiraf, slonů a hrochů a zaměřit se na menší druhy zvířat. Někdejší pavilon slonů a hrochů byl přebudován na expozici drobných bezobratlých živočichů, což je z hlediska přírodovědně zaměřeného návštěvníka nepochybně zajímavý počin. K dispozici je množství mikroskopů s preparáty různých druhů půdního edafonu i s celou řadou fascinujících detailů tělesné stavby bezobratlých. Jenže pro běžného návštěvníka zoologické zahrady je to málo už proto, že mu stačí takovou expozici (navíc nápadně připomínající hodiny školních praktik z biologie) vidět jednou za život. Plastové modely hrochů v životní velikosti v bývalém venkovním výběhu jsou už jen smutnou připomínkou zaslé slávy zahrady. Lidé chtějí vidět živá zvířata. I když je stará pařížská zoo v seznamu historických památek, její další budoucnost je v dnešní době značně nejistá. Podobně bojovala o existenci v 80. letech minulého stol. další historická zoologická zahrada v Londýně, ta dokonce stála dvakrát před uzavřením.

České zoologické zahrady se díky pozdnímu vzniku mohou pochlubit rozsáhlými přírodními areály vzdálenými od městských center, kde zůstaly zachovány zbytky původní flóry a volně žijící fauny. Návštěvník tak kromě exotických druhů může pozorovat různé druhy obojživelníků a plazů, jako jsou rosničky, ropuchy, skokani, užovky podplamaté, hojně bývá zastoupena i ptačí fauna. Některá místa, jako např. Vltava v Praze – Troji patří k významným ornitologickým lokalitám, poblíž zůstaly i poslední vltavské peřeje, v nichž žijí pstruzi a další druhy ryb proudících vod. Početná je také entomofauna, suť pod přirozenými skalními masivy jsou útočištěm vzácných druhů měkkýšů. Podobným bohatstvím se může pochlubit většina českých zoologických zahrad, ať již je to brněnská zoo v chráněném komplexu Mniší hory, ostravská zoo s rozlehlým lesnatým areálem Stromovky, nebo zoologická zahrada v Lešné v nádherném přírodním prostředí bývalého zámeckého parku a obory. Podobně je tomu v Ústí nad Labem na úpatí Mariánské hory, kde ptačí rezervaci budoval již od r. 1908 ústecký podnikatel Heinrich Lumpe; území bylo útočištěm místního i tažného ptactva. Zoologická zahrada Ohrada u Hluboké nad Vltavou ležící na břehu typického jihočeského rybníka má jedinečnou možnost představit evropské vodní ptactvo; v rozlehlých lesních výběžích olomoucké zoo může návštěvník sledovat chování jelenů takřka jako v přírodě.

Po r. 1989 se české zoologické zahrady začaly radikálně měnit. Mizí zastaralé a nevyhovující expozice, nahrazují je

prostorné výběhy a moderní ubikace splňující nároky zvířat a zároveň působící na návštěvníky pozitivním estetickým a emotivním dojmem. Máme jednu z nejhustších sítí zoologických zahrad patřících k těm nejkrásnějším v Evropě. V posledních letech se o slovo stále více hlásí i soukromá chovatelská zařízení. Některá z nich již získala licenci a oficiální statut zoologické zahrady. Jaké bude jejich místo, se teprve ukáže. Někde je na první pohled zřejmé, že tyto instituce vznikly díky osobnímu nadšení a snaze představit jedinečnou sbírku unikátních živočichů, což je případ krokodýlí zoo v Protivíně, kde lze spatřit 21 z 23 známých druhů krokodýlů. Soukromé zookoutky a zooparky mají oproti zoologickým zahradám zřizovaným městy nebo státem nevýhodu, protože si na svůj provoz musí vydělat samy. Ve snaze přilákat co nejvíce návštěvníků tak sází někdy na okázalou atraktivnost hraničící až s podobizností a kýčovitostí. Jestliže odborně vedené mořské akvárium s atraktivními a obtížně chovatelnými druhy pojme expozice v dobrodružném duchu, zaujme tím jen část veřejnosti. Pohled na impozantní barakady na pozadí plastového modelu vraku pirátské lodi poskytnou nejen přírodovědcům, ale i většině akvaristů laciný a kazící celkový dojem z jinak zajímavé výstavy.

V době, kdy zoologické zahrady řeší rostoucí problémy s udržení chovů ohrožených druhů světové fauny, je zřejmé, že prioritou jejich práce zůstane výchova k ekologickému chápání světa a boj s novou vlnou veskrze scestných pohledů na život zvířat. Popularizace zoologie a biologie vůbec byla a dosud je jednou z našich velkých předností. Osobnosti, jako byl Zdeněk Veselovský, Ivan Heráň, Vratislav Mazák, Jiří Felix, Jiří Volf a další, dokázaly využít jedinečný naučný a výchovný potenciál zoologických zahrad ke vzdělávání široké veřejnosti. Životní krédo prof. Veselovského – milovat zvířata znamená je znát, neztratilo nic na své platnosti. Dnes již neexistující sekce zoologických zahrad a muzeí Československé zoologické společnosti spojovala aktivitu zoo s rutinní vědeckou činností – od získávání a zpracování unikátního zoologického materiálu až po etologické studie. Díky této generaci osvětlených zoologů se dařilo šířit nejnovější poznatky ze zoologie a etologie veřejnosti. Promyšlený systém výuky biologie na základních a středních školách využívající zoologických zahrad jako živých učebnic přírodovědy nám svého času záviděl celý svět. Spoustu nápadů týkajících se nenásilného a poutavého poučování návštěvníků (naučné panely, jmenovky zvířat nebo metodické listy určené školám) můžeme vidět v různých formách v mnoha evropských zoo ještě dnes. Jde o to, zda se nám v této hektické a povrchní době podaří najít správnou cestu, jak na předešlé dílo navázat. Jde o to, zda a jak se dokážeme vyhnout úskalím komerčních aktivit, které sice přinášejí ekonomický profit a publicitu, ale na druhé straně mohou poškodit obraz zoologické zahrady jako instituce usilující o vytváření objektivního a pravdivého pohledu na svět zvířat a jeho záchranu.

Zuzana Nováková a šedesátka

Jak známo, lidská mysl vnímá v běžném životě spíše události, které jsou nějak výjimečné, ať už jsou radostné, nebo neradostné. To, co nás v životě dennodenně pravidelně provází nebo odedávna spolehlivě existuje na svém místě, naši mysl příliš nezaměstnává. Ani v Praze tomu není jinak. Zdejší otrlý obyvatel si koupí ráno v trafice noviny, na obzoru zběžně zkontroluje siluetu Hradčan i Petřínskou věž, na nábřeží vidí poklidnou hladinu Vltavy, všude okolo ulice ucpané auty a v novinách nic, že zase někdo něco ukradl, tedy náš pozoruhodného... Úmyslně jsem pro větší přehlednost zvolil velmi všední obrazy, to abych zde mohl na kontrastu snáze upozornit na jeden drobný, nijak zvlášť nápadný, ale přesto v životě Pražanů důležitý kulturní statek.

Dlouhá desetiletí mnozí z nich navštěvují během roku univerzitní Botanickou zahradu Na Slupi, aby se pokochali pěstovanými rostlinami, nebo si jen odpočinuli v oáze zeleně uprostřed hlucičího centra. Ve vstupní části zahrady mezi skleníky a budovou botanického ústavu Přírodovědecké fakulty UK v Praze je umístěno oddělení české a slovenské (do nedávné doby československé) květeny, kde je k vidění bohatý soubor rostlin. Udává se zde kolem 1 100 druhů. V současnosti je to zřejmě v České republice druhově nejbohatší udržovaná sbírka našich domácích planých rostlin. Tuto část zahrady založil prof. Josef Velenovský v r. 1903, tj. krátce poté, kdy byla univerzitní zahrada jako celek přestěhována do nynějších míst z původní lokality na smíchovském břehu Vltavy, kde ji sužovaly opakující se povodně. Rostliny jsou zde uspořádány podle svých přirozených ekologických nároků v jakýchsi miniaturních napodobeninách přírodních společenstev. Rostou tu tedy na malé ploše vedle sebe druhy luční, slatinné i stepní, hájové i skalní, nížinné i horské, suchomilné i bažinné, vápnomilné i acidofilní. Tenhle tradiční a přehledný systém se tu důsledně zachovávalo od svého založení, tedy ne jako v dnešní době, kdy se např. zboží v prodejních regálech neustále rafinovaně stěhuje z místa na místo. Řadu rostlin lze proto v zahradě najít takřka i poslepu – na břehu rybníčku u skleníku najdeme nápadnou přesličku obrovskou, pod starou rozložitou lapinou (tenhle strom ovšem pochází z Kavkazu a byl tu vysazen ještě předtím, než sem byla zahrada přestěhována) pestrou jarní hájovou květenou, u potůčku u hlavní cesty upolíná a devětsil, u vodopádku výše ve svahu jelení jazyk, na vápencové skalní stepi tařice, koniklece, včelník a třemdavu, na skalní homoli lomikameny, zvonky a hvozdíky. Vzadu za budovou ústavu na miniaturní rašelinné ploše pak ještě např. rojovník, klikvu a popelivku a na písčném přesypu opodál chvojník a vzácné suchomilné ostřice.

Foto L. Hrouda

Každoročně zde v brzkém předjaří obdivujeme záplavu žlutých talovínů, o něco později je vystřídají bílé koberce sněženek a bledulí, hned nato přijdou ke slovu ladoňky, křivatce, dymnivky, sasanky, prvosenky, čemeřice, orseje a sem tam i utajované kandíky (ty jsou bohužel vedle obdivu i předmětem loupení). Od května až do září pak hýří zahrada neustále novými a stále se měnícími barvami květů, až teprve na podzim se nabídka vyčerpá a zbývají jen ocúny. A nakonec už jen spadané barevné listí ze stromů a osiřelé bílé cedulky se jmény rostlin.

Veškerá tahle rostlinná nádhera sem byla snesena z nejozermanitějších českých, moravsko-slezských a slovenských končin a za přežití až do dnešní doby vděčí (kromě generací předchozích zahradníků) především jediné osobě – zahradnici Zuzaně Novákové. Její stíhlou postavu s hlavou skloněnou mezi trsy rostlin tu pravidelný návštěvník potkává již téměř 40 let. Zuzana při práci moc zbytečných řečí nenadělá, když je to však zapotřebí, neukázněné návštěvníky dovede okřiknout rázně. Sbírkou v zahradě udržuje ve vzorném pořádku, od rána do večera tu neúnavně pleje, sází, vysévá, zalévá a na podzim sbírá semena. Laik by se mohl podívat, proč je tu tolik práce? – právě proto, že je zde nashromážděno tolik rozmanitých druhů, je nutné neustále a obezřetně pečovat, aby na všechny zbylo místo. Každý zahradkář nebo skalničkář dobře ví, jak neurvale se některé rostliny dovedou ve volné kultuře roztahovat, a naopak jiné jsou značně choulostivé a bez ochrany lidské ruky by v konkurenci zhynuly; nic překvapivého, je to ostatně podobné jako u lidí. Zuzana však v zahradě vládne pevnou a energickou zahradnickou rukou a žádné velké roztahování tu nestrpí. Tu ruku, připadá mi, má mnohdy až zázrakem obdařenou, daří se jí totiž pěstovat i rostliny velmi náročné a v kultuře jen obtížně přizpůsobivé. Proto můžeme v zahradě obdivovat

i řadu vyslovených vzácností, které z naší volné přírody z různých důvodů už před lety vymizely nebo je od vyhynutí dělí jen velmi málo, např. zvonovec liliolistý, kohátka kalíškatou, protěž žlutobílou, hrachor hrachovitý, žlutuchu jednoduchou a mnohé další. Vidět lze i některé z našich orchidejí, třeba krušík bahenní, vstavač májový, okrotici bílou; žel bohatý trs nádherného střešníku pantoflíčku nám již před mnoha lety kdosi přes noc vykopál a odnesl.

Zuzana sama je velmi skromná a až příkladně poctivá, v životě zahradnickém i osobním. Tvrdí např. o sobě, že ty české a slovenské rostliny ani příliš nezná. To je ale dáno spíše její rezervovaností před profesionálními botaniky, poněvadž jí není milé to neustále, z jejího pohledu zbytečné až chaotické přejmenovávání rostlin tzv. vědecky správnými jmény. Na zahradě má ale přehled dokonalý, a to platí např. i o ostřicích, které zpočátku neměla moc v lásce. Připadaly jí všechny navzájem podobné, ale dnes tu pěstuje kolem půlstočky druhů. Své vědecké kolegy z botanického ústavu ale respektuje. Nevím ovšem, zda oni, především ti mladší, si uvědomují dostatečně význam její současné nezastupitelné role v zahradě, velice rád bych se ovšem v této své úvaze mylí. Jak jsem v úvodu naznačil, mohla by být Zuzana v botanické zahradě po letech už bezmála považována za její součást, proto možná nenapadne hned úplně každého, že by tomu tak ale nemuselo brzy být. Je např. naprostou samozřejmostí, že v případě potřeby živých rostlin pro poznávací zkoušky studentů „se dojde“ do zahrady a tady je to pěkně všechno po kupě, stačí natrhat kytici a donést do pracovny. To není z mé strany vůbec míněno jako výtko, jen bych tím rád zdůraznil, že nic nevyroste samo od sebe (kromě bršlice, svlačce nebo pýru). Ještě větší samozřejmostí se stala tahle sbírka rostlin pro učitele pražských i mimopražských škol, od mateřských až po vysoké. V sezoně je zde školních exkurzí každý den přespočet. Vidět živé rostliny je něco jiného, než se jednotlivé druhy složitě učit podle obrázků z knižních atlasů nebo dokonce z nudných určovacích klíčů! Ze svého okna dobře vidím, jak velký zájem je ze strany studentů a vzdělané veřejnosti o tuhle sbírku rostlin. Díky druhovému bohatství navíc oceňuji botanickou zahradu i univerzitní entomologičtí kolegové, kteří tu rovněž mají co studovat.

Osobně si vážím Zuzany i jako odvážné ženy, která se nebála v únoru 1977 jako jedna z prvních podepsat prohlášení Charty 77, zvlášť když vím, že to bylo její naprosto svobodné rozhodnutí na podporu tehdy kriminalizované politické opozice; Chartu 77 mimochodem podepsaly v celé Československé republice do r. 1989 jen necelé dva tisíce lidí. S podivem mohla i poté v botanické zahradě pracovat, zřejmě díky zastání tehdejšího ředitele Pavla Smrže. Na zákrok státní tajné policie však byla záhy nato vyloučena z řad členů Československé botanické společnosti.

Chci tímto jubilejné vzpomínkovým medailonem připomenout Pražanům i široké čtenářské obci, že existuje řada věcí, které fungují a dělají nám radost, ale mnohdy

jen proto, že mají svého obětavého a vzdělaného správce. Často jsou takoví lidé nenápadní a pro okolí téměř neviditelní. Zuzana Nováková v květnu 2011 takřka nezapozorovaně překročila šedesátku a já jsem chtěl tuto skutečnost (byť odhaduji

její pravděpodobné pozdější námitky) na stránkách Živy svědeckým slovem zachytit. Zuzaně bych zároveň rád přál i další spokojená léta v zahradě, nevím však s jistotou, zda ona je takové přání ochotna sdílet se mnou. Každopádně bude nutné na-

lézt „novou Zuzanu“, která by dokázala sbírku naší květeny opatřovat stejně pečlivě jako až dosud ona. Věřme, že k radosti nás všech, kteří máme Botanickou zahradu Přírodovědecké fakulty UK v Praze Na Slupi rádi, se to povede.

Pavel Pecina

K nedožitým osmdesátinám Jiřího Andresky

V říjnu 2011 by se dožil osmdesátky zoolog Ing. Jiří Andreska, CSc. Jeho zájmy a působení se zaměřovaly především na ornitologii, mysliveckou zoologii a historii myslivosti a rybářství, ale pravidelně výrazně přesahovaly tyto obory. Je škoda, že v dnešní, poněkud příliš hektické době se málo vracíme k dávnější i nedávné minulosti, a tak nám nejen uniká možnost poučení se z ní a namáhavě poznáváme už dříve poznané, ale ztrácí se i povědomost o lidech z uplynulé doby a jejich významu.

S Jiřím Andreskou jsem se setkával vlastně jen letmo. Při návštěvách mého oblíbeného pedagoga Waltra Černého, během studia na Přírodovědecké fakultě UK i později, jsem u něj několikrát zastihl nenápadného chlapíka s neobvyklým zoologickým (a obecně biologickým) rozhledem a s charakterem čínorodosti a skromné vědovosti (nebo vědouce skromnosti). Pan docent nás brzy seznámil. O dost později jsem se s Jiřím Andreskou dostal do kontaktu (zprostředkovaného centrálními pracovišti ochrany přírody) při agendě okolo programu repatriace orla mořského (*Heliaeetus albicilla*) do přírody v jižních Čechách.

Pro mne jsou s jeho jménem spojeny především dvě záležitosti ekologického a etologického charakteru, které považuji za velmi významné. První je zmíněná repatriace mořských orlů uskutečněná v letech 1977–85 ekologicky a etologicky sofistikovaným (a tudíž úspěšným) výsadkem 9 mladých ptáků z chovu sokolníka Clause Fentzloffa z tehdejšího západního Německa. Záměrem návratu orla mořského na Třeboňsko a vůbec do Čech se Jiří Andreska zabýval už řadu let; „spouštěčem“ celé záležitosti se stalo jeho seznámení s Fentzloffem a jeho dokumentací o chovu a repatričních programech orlů, které představil na sokolnických dnech konaných v rámci akce Země živitelka v Českých Budějovicích.

Výsledkem programu bylo prokázáno hnízdění páru orla mořského sestaveného z vypuštěných Fentzloffových mláďat v letech 1986–93; během té doby pár odchoval 12 mláďat. Jeho další osudy, kdy po střetu s jiným párem opustil své hnízdiště, nebyly sledovány. Dá se předpokládat, že hnízdil později jinde, a nejspíš i další vypuštění orlí přispěli ke vzniku a stabilizaci hnízdící populace orlů mořských v Čechách (podrobnější údaje viz Myslivost 2007, 10: 16–21).

Foto J. Andreska

Z mého pohledu další významnou zásluhou Jiřího Andresky v oboru etologie je objasnění podstaty a funkce zvláštního agonistického chování vrubozobých, které se v myslivecké literatuře označuje jako „řazení kachen“ a je v ní zpravidla vysvětlováno značně antropomorfně jako násilné sexuální chování „záletných“ kačerů. Projevuje se zejména vzdušnými honičkami za cizí samici (v nejjednodušším případě letí první kachna, za ní pronásledovatel a třetí, tedy poslední, je „manžel“ pronásledované kachny). Na zemi nebo na vodě, ale především v zahuštěné městské populaci mívá agrese spíše charakter hrubého napadání a pronásledování kachny s ritualizovanými prvky kopulačního chování. Jiří Andreska dlouhodobým pozorováním spřáteleného, nicméně zcela divokého páru kachny divoké (*Anas platyrhynchos*) zjistil, že jde vlastně o teritoriální chování kačerů v rámci K-strategie, resp. rodičovské péče: kačer hlídá a brání úživné teritorium pro svou partnerku a potomstvo (hlavně během inkubace vajec) a vyhání z něj cizí páry, přičemž nejúčinněji funguje agrese vůči kachně – její partner jí vždy následuje. Toto chování, jako za normálních podmínek agresivní chování obecně, zajišťuje optimální rozptýlení populace a úspěšnou reprodukci. Při přemnožení naopak představuje účinnou zpětno-uzební brzdu dalšího rozmnožování, zvláště pokud jsou napadány kachny, které přijdou do cizího teritoria s vyvedenými mláďaty; ta jsou totiž opakovanými útoky cizích kačerů dezorientována a ohrožena z mnoha příčin. Ale i pouhé rušení klidného průběhu hnízdění teritoriální agresí-

vitou kačerů při nahuštění populace přináší snížení jejího přírůstku. Tohle vše poznal, pochopil a také publikoval právě v Živě (1977, 6: 231) Jiří Andreska díky páru kachen, kterým Andreskovi říkali Kloutylda a Donald.

Jiří Andreska se narodil 10. 10. 1931 v Kyjích u Prahy, celé dětství nicméně strávil v Nepomuku. Už jako student Státní vyšší lesnické školy v Písku se intenzivně zabýval ornitologií a soustavně se stýkal s W. Černým, jehož odchovancem de facto byl. Silný vliv měla i W. Černým zprostředkovaná setkání s Juliem Komárkem, který v něm vzbudil zájem o migraci husy velké (*Anser anser*). Střední lesnickou školu dokončil za dramatických okolností. Roku 1952 nebyl kvůli udání spolužáka připuštěn k maturitě, protože se prý vysmíval oslavám Prvního máje. Maturoval pak až r. 1953 a vysokoškolské studium mu zůstalo nadlouho upřeno. Posléze, už jako pracovník Zemědělského muzea, vystudoval dálkově lesnickou fakultu v Praze (promoval v r. 1964). Tématem diplomové práce byla Škodlivost racka chechtavého v intenzivním bažantnictví – z hlediska ochrany přírody velmi aktuální, protože se v té době vážně spekulovalo o tom, že bažantí kuřata v bažantnicích sousedících s racčími koloniemi jsou podstatnou součástí potravy racků.

To už žil Jiří Andreska v Hluboké nad Vltavou (od r. 1961), kde pracoval na loveckém zámku Ohrada. Tamní muzeum i zoologická zahrada byly v té době součástí Zemědělského muzea. Zabýval se dějinami myslivosti a rybářství a zároveň vedl zoologickou zahradu. Nutnost sbírat pro muzejní účely rybářské nářadí v zóně zatápěné Orlickou přehradou ho dovedla k další specializaci, a tou byla etnografie. Tento obor pak studoval na Ústavu etnografie a folkloristiky ČSAV v Praze a dizertační práci obhájil (1980) na téma Lidové rybářství v českých zemích. K tomu se zabýval zpracováním scénářů muzejních expozic o dějinách myslivosti (realizováno 1969) a dějinách rybářství (v r. 1977).

Popularizací muzejní, zoologické i ochrannářské činnosti se věnoval ve spolupráci s Československým rozhlasem, pro který připravil a většinou i namluvil těžko uvěřitelných 3 000 relací. I spektrum publikační činnosti bylo úměrné jeho zájmům. Bylo by příliš obsáhlé zde vše vyjmenovat. Za shrnutí své životní práce pokládal knihy Rybářství a jeho tradice (1987) a Tisíc let myslivosti (společně s manželkou Erikou, 1993). Zemřel 10. listopadu 1999.

I když jsem se s Jiřím Andreskou v životě potkával jen nahodile (či spíše jsme se mýjeli), byl mi velmi blízký nejen oborově jako zoolog a ekolog, ale především jako člověk s objektivním, odpovědným, tolerantním a ohleduplným přístupem s empatickou schopností vnímat a chápat objektivní realitu světa zvířat.

3. konference České společnosti pro ekologii

O víkend 21.–23. října 2011 se v Kostelci nad Černými lesy konala ve spolupráci Biologického centra AV ČR, v. v. i., Centra pro teoretická studia UK a AV ČR, katedry biologie ekosystémů PřF JU v Českých Budějovicích a katedry ekologie PřF UK v Praze v pořadí již třetí konference České společnosti pro ekologii. Tato vědecká společnost byla založena v r. 2008 a za krátkou dobu své existence si získala poměrně širokou členskou základnu (223 členů) a upozornila na sebe řadou kvalitních akcí i veřejných aktivit (aktuálně např. <http://dopis.cspe.cz>). Toto vědecké setkání navázalo na předchozí konaně v r. 2008 v Třeboni a r. 2009 v Ostravě. Dosavadní konference ukázaly, že akce podobného typu jsou i v dnešní době nosné a užitečné. Lidé zabývající se ekologií – ať už jde o profesionální výzkumníky, studenty, učitele nebo třeba zaměstnance institucí věnujících se ochraně přírody – mají totiž jen velmi omezené možnosti se vzájemně potkávat a diskutovat. Jednotlivé ekologické disciplíny používají trochu jiný jazyk a odlišná výzkumná paradigmatata, badatelé z akademických institucí jen občas komunikují s praktiky ze státní správy a ochranných organizací a studenti z různých škol a univerzit se spolu jen zřídka setkávají.

V rámci 6 sekcí bylo na konferenci předneseno 36 referátů a představeno úctyhodných 73 posterů. Z příspěvků plyne, že se ekologický výzkum (včetně čistě základního výzkumu) v České republice čím dál víc věnuje dynamice změn současné přírody a krajiny, ať už v globálním, regionálním nebo lokálním měřítku. Tomuto trendu se přizpůsobila i struktura konference. V sekci invaze rostlin a živočichů zazněly příspěvky o těch nejdratičtějších změnách – ekologických invazích. Petr Pyšek s kolegy shrnuli následky šíření

invazních druhů rostlin pro ekosystémy a kvantitativní hodnocení jejich důsledků, Jiří Schläghamerský a Oldřich Nedvěd přidali pohled z živočišného světa. Následovaly příspěvky o dynamice současných ekosystémových procesů; zde zaujaly hlavně práce z modelového území primární sukcese na uhelných výsypkách (Jan Frouz a kol.), o změnách v bilanci uhlíku v arktických půdách (Hana Šantrůčková a kol.) nebo výzkumu povodí šumavských jezer (Jaroslav Vrba a kol.). Další sekce se věnovala změnám minulým, tedy paleoekologii a historické ekologii, s přednáškami Petra Pokorného o rychlosti vývoje druhů ve čtvrtohorách, nebo Vladimíra Kubovčíka o paleolimnologii jezera Švarcenberk. Následujícím tématem byly naopak současné změny přírody. Zde na sebe bezpochyby již tradičně upozornil Martin Konvička s rozbohem současných poměrů v ochraně přírody, nebo Ondřej Simon s přednáškou o perlorodce říční. Informaci o nově zakládaném Fóru ochrany přírody a jeho cílech přednesl Jan Dušek. Nakonec se téma vrátilo ke klasickým oblastem ekologie, v nichž ale nyní dochází k zajímavým koncepčním změnám a částečnému propojování – k ekologii společenstev a studiu biodiverzity na jedné straně a k evoluční ekologii a ekologii organismů na straně druhé.

V prvním případě hojně zastoupená sekce dala vyniknout Janu Lepšovi a vztahům mezi diverzitou a funkcí ekosystémů, Kateřině Tvardíkové s výškovými transektu guinejského ptactva i Petru Baldrianovi s moderní analýzou mikrobiálních společenstev. V případě druhém upoutaly nepochybně přednášky Vojtěcha Novotného o ekologii potravních sítí tropického lesa nebo Davida Boukala o (anti)predačních strategiích vodních organismů. Celkově se dá říci, že konference představila repre-

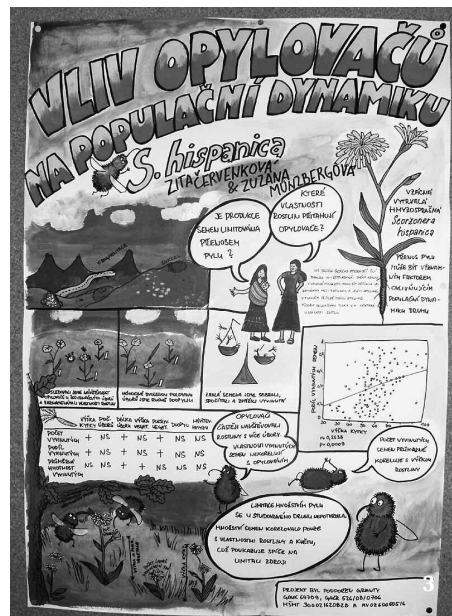
1

zentativní průřez současným ekologickým myšlením v České republice.

Členská základna ČSPE zvolila v internetovém hlasování nový výbor, který povede společnost následující čtyřleté období: H. Šantrůčková, D. Storch, M. Devetter, D. Boukal, J. Dušek, J. Schläghamerský a O. Mudrák. Novým předsedou ČSPE byl zvolen D. Storch, místopředsedou J. Dušek a tajemníkem M. Devetter.

Věříme, že letošní konference byla dalším krokem v překonávání bariér mezi ekologickými obory. Svědčí pro to účast většiny předních ekologů v naší republice i to, že Česká společnost pro ekologii patrně úspěšně obsadila dlouho prázdné místo na poli komunikace mezi odbornými ekology. Ačkoli na konferenci převládala témata z teoretické ekologie, společnost stále stojí i o rozvoj aplikovaného výzkumu a praktické ochrany přírody. Takže nashledanou za dva roky v Brně!

- 1 Hlavním organizátorem konference byl David Storch z Centra pro teoretická studia UK a AV ČR v Praze
- 2 Starý jedinec keře *Tamaricaria elegans* na svahu nad jezerem Pangong Tso v himálájském Ladaku
- 3 Pozornost přítomných upoutal i netradiční kreslený poster věnovaný vlivu opylovačů na životní cyklus hadího mordu španělského. Snímky M. Devettera

Richard B. Primack, Pavel Kindlmann, Jana Jersáková: Úvod do biologie ochrany přírody

Profesora Primacka jsem měl možnost poznat osobně na jeho kurzu věnovaném globálním změnám klimatu. Zaujal mne tehdy svým přátelským vystupováním a pro mnohé studenty byl ztělesněním pravého amerického vědce s odvážnými teoriemi, ale i smyslem pro humor, tj. s velkým nadhledem. To lze demonstrovat na jeho nápadu pomáhat motýlům před globálními změnami klimatu tím, že je budeme přemísťovat na jiné, dosud méně ovlivněné lokality. Ona přátelskost se u něj zase projevila např. nabídkou pro studenty zaběhat si s ním každé ráno před začátkem kongresu v maďarském Rábu (Eger). Každý, kdo dorazil, dostal jím podepsanou knihu. Mám ji rovněž, ale získal jsem ji méně namáhavým způsobem.

Recenzovaná publikace, přesněji řečeno učebnice, navazuje na svou starší podobu *Biologické principy ochrany přírody* vydanou stejnými autory ve stejném nakladatelství o 10 let dříve. Hezkou recenzi na knihu tehdy napsal S. Vaněk (Vesmír 2001, 9: 516). Mezitím se u nás např. rozběhla evropská síť Natura 2000 v podobě Evropsky významných lokalit; systém, který se

tehdy teprve rodil. Knihu lektorovali V. Jarošík, F. Urban, T. Kučera a S. Mlčoch. Jako správná učebnice se dobře čte, obsahuje řadu příkladů z praxe, která díky osloveným českým spoluautorům (jejichž počet dosahuje podle mých propočtů u různých tematicky zaměřených statí celých tří desítek) pokrývá velmi dobře i stav v naší republice, potažmo v Evropě. Kniha je ideální pro přípravu praktických cvičení k univerzitnímu předmětu biologie ochrany přírody, neboť každá kapitola je zakončena shrnutím, otázkami a úkoly k zamyšlení a doporučenou literaturou. U literatury se mi líbí, že vždy jednou větou je popsán hlavní výstup dané práce. Celá kniha není vlastně doslovná kopie originálu vydaného v nakladatelství Sinauer Associates, která proto možná ani není citována. Výjimečně se mi ale stalo, že jednu citaci jsem v tomto systému nedohledal.

Kapitoly shrnující základy ekologie, genetiky a ochranné biologie (co je to biodiverzita a jakou má hodnotu, její ohrožení a vymírání) zabírají téměř polovinu učebnice. Poté se začteme do optimističtější části o ochraně populací a druhů

i chráněných území. To už jsme téměř ve třech čtvrtinách knihy. Ne všechny příklady ochranné praxe jsou ale pozitivní, jako např. zmiňovaný a právem kritizovaný lesnický způsob hospodaření na soutoku Dyje a Moravy. Nakonec ale i management v oblasti lesnictví a zemědělství se začíná pomalu měnit pod tíhou argumentů z biologických věd. První se řeší za pomoci Národního lesnického programu, druhé zásluhou soukromě hospodařících zemědělců, kteří se nebojí postupovat alternativním a pro přírodu mnohdy šetrnějším způsobem. Pro mě nejzajímavější byly ovšem závěrečné kapitoly o ochraně mimo chráněná území a o trvale udržitelném rozvoji.

Ochranná biologie jako moderní věda se bez vazby na veřejné dění prostě neobejde. S tím je spojeno získávání veřejné podpory přes šíření osvěty a dohody. To je právě ono, co nám chybí. A proto si myslím, že by tuto knihu měl mít každý, kdo činí rozhodnutí s dopadem pro ochranu přírody na nejrůznějších úrovních, ať už je to úředník na obecním nebo krajském úřadě, na Agentuře ochrany přírody a krajiny, student či vyučující na univerzitě nebo vědecký pracovník. Pro všechny výše zmíněné, kteří by chtěli načerpat další praktické příklady, by se osvědčil překlad do češtiny další podobně zaměřené knihy *The Conservation Handbook* od Williama J. Sutherlanda.

**Portál, Praha 2011, 472 str.
Doporučená cena 699 Kč**

Pavel Sladký

Království lesa vítězem Ekofilmu

Ve dnech 3.–9. října 2011 se v Českých Budějovicích, Třeboni a Českém Krumlově uskutečnil 37. ročník Ekofilmu, mezinárodního filmového festivalu o životním prostředí, přírodním a kulturním dědictví. Šestičlenná festivalová porota posuzovala 59 soutěžních snímků z celkem 202 přihlášených. Velkou cenu Ekofilmu získal na závěrečném večeru v Českém Krumlově

britsko-německý film *Království lesa* (režie Jan Haft). Porota ocenila „unikátní a profesionálně dokonale zvládnutý pohled na život v evropských (pra)lesích, zejména smysluplné využití audiovizuálních technologií, sílu příběhu a celkovou atmosféru díla.“ Tento snímek, používající i některé postupy žánrového hraného filmu k vysvětlení ročního cyklu v evrop-

ských lesích (natáčelo se především v německých národních parcích, mimo jiné také v NP Bayerischer Wald), sklídl ohlas i u diváků. U nich ale nejvíce bodoval portrét festivalového moderátora Jaroslava Duška ve filmu *Když kámen promluví* (režie Viliam Poltikovič).

Cenu za režii získala Ekonomika štěstí režisérské trojice Helena Norberg-Hodge, Steven Gorelick a John Page z USA. Cena za kameru patří tento rok filmu *Divoká Skandinávie – Finsko*, který snímali Ivo Nörenberg, Jan Henriksson a Rolf Steinmann. Cenu studentské poroty dostal domácí snímek *Silva Gabreta* – jak se rodí šumavský horský les, za kterým stojí Ivan Střítešský a Ladislav Miko. Členy poroty tento film oslovil, protože „divákovi poutavě a názorně odhaluje procesy probíhající obecně v lese.“ Mezi oceněnými je tedy hned několik filmů, které se stejně jako letošní ročník festivalu váží k Mezinárodnímu roku lesů, vyhlášenému OSN. Ministerstvo životního prostředí udělilo svou cenu animovanému filmu zaměřenému na dětského diváka – *Slovíčka Marie Procházkové*. Kompletní seznam vítězů je k nalezení na internetových stránkách www.ekofilm.cz, ukázky obsahuje festivalový Youtube kanál na adrese www.youtube.com/ekofilmfestival.

1 Festival měl i odborný doprovodný program, např. seminář *Péče o lesy v národních parcích ČR*, který připravil Radek Drahňý ze Správy KRNP. Foto L. Sváček

Porotu tvořili a o cenách rozhodli americký potápěč a ekolog William Parks, novozélandský režisér Ilja Ruppeldt, architekt a šéfredaktor časopisu ERA 21 – O architektuře víc! Osamu Okamura, organizátorka slovenského festivalu Envirofilm a prezidentka mezinárodní asociace environmentálních filmů Ecomove International Dagmar Rajčanová, filmová publicistka Alice Aronová a producent a publicista David Prudký.

Další filmy se promítaly nesoutěžně v informativní sekci a na přání. Zavedly diváky např. na Šumavu, na Borneo, do Dominikánské republiky a na řadu dalších míst na světě. Na festivalu koncertně vystoupili také Ivan Hlas, Varhan Orchestrovic Bauer, Jazzová sekce OFO a Epoque quartet, Swing Trio Avalon a Jakub Šafr

a The Tap Tap. Vrcholem divadelního programu bylo jednoznačně představení Pátá dohoda v pátek 7. října v Městském divadle v Českém Krumlově.

Ekofilm měl i bohatý odborný doprovodný program, probíhající především na budějovické Přírodovědecké fakultě Jihočeské univerzity. Např. Dan Bárta a Aleš Dolný vedli seminář Vážky lesů východního Bornea. Zajímavý seminář Péče o lesy v národních parcích ČR připravil Radek Drahný ze Správy KRNP. V něm se také konfrontoval pohled ředitele hospodářských lesů Bořivoje Navrátila (Český Krumlov) se zkušenostmi správců tří českých národních parků. Mnoho otázek návštěvníků semináře pak směřovalo na dalšího účastníka – náměstka ministra životního prostředí Tomáše Tesaře. Rok chemie festival

připomněl odpolední přednáškou nebo spíše popularizační show Michaela Londesborougha Chemie v akci, kterou tento britský vědec z Ústavu anorganické chemie AV ČR, v. v. i., trvale žijící v Čechách zasvětil chemii energie, fotosyntéze, alternativním zdrojům energie a biopalivům. To bylo ostatně téma, které se v programu Ekofilmu 2011 objevovalo v různých podobách. Letošní Ekofilm byl ale hlavně věnován Mezinárodnímu roku lesů. Kromě lesa na filmovém plátně bylo možné les navštívit i osobně – v závěru festivalu se konala každoroční údržba Lesa Ekofilmu nedaleko Českého Krumlova.

Festivalu se účastnilo na 7 tisíc návštěvníků a mnozí z nich se už teď těší na příští ročník. Zváni jsou všichni, kdo mají rádi přírodu a není jim jedno, kde a jak žijí.

Medaile Josefa Hlávky

V předvečer oslav státního svátku 17. listopadu 2011, Dne boje za svobodu a demokracii se v rodinném sídle J. Hlávky na zámku v Lužanech u Přeštic uskutečnilo předání Medailí Josefa Hlávky a Cen Josefa Hlávky. Na návrh předsedy Akademie věd ČR prof. Jiřího Drahoše udělilo Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových Medaili Josefa Hlávky jednomu z nejvýznamnějších českých neurofyziologů prof. Františku Vyskočilovi. Tato medaile je každoročně udělována významné osobnosti české vědy a umění jako ocenění celoživotního díla.

F. Vyskočil dlouhodobě působí ve Fyziologickém ústavu AV ČR, v. v. i., a na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. V letošním roce převzal z rukou J. Drahoše také Čestnou oborovou medaili J. E. Purkyně za zásluhy v biomedicínských vědách. Výzkumy prof. Vyskočila vedly k významným objevům a v r. 1977 mu umožnily založit vědeckou školu studia nekvantového uvolňování neuropřenašečů a předložit ucelenou teorii tohoto druhého hlavního mechanismu přenosu informace na nervových a svalových synapsích.

Kontaktní adresy autorů

Jan Andreska

Kat. biol. a environ. studií PedF UK
M. D. Rettigové 4
116 39 Praha 1
e: jandreska@centrum.cz

Jana Bučková

e: buckovajana@gmail.com

Jan Buchar

Ringhofferova 21
251 68 Kamenice

Michaela Czerneková

Katedra biologie PŘF UJEP
Za Válcovnou 1000/8
400 96 Ústí nad Labem
e: czernekovam@seznam.cz

Miloslav Devetter

Ústav půdní biologie BC AV ČR, v. v. i.
Na sádkách 7
370 05 České Budějovice
e: devetter@upb.cas.cz

Josef Fanta

Ke Králům 1109
252 29 Dobřichovice
e: jfanta.cz@gmail.com

Oldřich Fejfar

ul. Květnové revoluce 227
267 27 Běleč – Liteň
e: fejfar@natur.cuni.cz

Jiří Hadinec

Katedra botaniky PŘF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: hadinec@natur.cuni.cz

Hana Heráňová

Sídlíštní 245/18b
165 00 Praha 6
e: hana.heranova@centrum.cz

Jindřich Chrtek

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: chrtek@ibot.cas.cz

Barbora Kuchtová

E. Destinové 1394
399 01 Milevsko
e: b.kuchtova@gmail.com

Evžen Kůs

Zoologická zahrada hl. m. Prahy
U Trojského zámku 3
170 00 Praha 7
e: kus@zoopraha.cz

Vojen Ložek

Nušlova 55/2295
158 00 Praha 13

Petr Maděra

Ústav les. botan., dendrol. a geobiocenologie
Lesnická a dřevařská fakulta MENDELU
Zemědělská 3
613 00 Brno
e: petrmad@mendelu.cz

Lubomír Nátr

Katedra exper. biologie rostlin PŘF UK
Viničná 5
128 44 Praha 2
e: natr@natur.cuni.cz

Pavel Pecina

Řípská 25
130 00 Praha 3

Petr Petřík

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: petr.petrik@gmail.com

Milena Rychnovská

Drobného 44
602 00 Brno
e: rychnovska.milena@o2active.cz

Pavel Sekerka

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Oddělení genofundových sbírek
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: sekerka@ibot.cas.cz

Jaroslav Simon

Ústav hospodářské úpravy
Lesnická a dřevařská fakulta MENDELU
Zemědělská 3
613 00 Brno
e: simon@mendelu.cz

Roman Slaboch

Doležalova 1048
198 00 Praha 9
e: slaboch@chello.cz

Pavel Sladký

Ekofilm 2011
Soborská 6
160 00 Praha 6
e: sladky@ekofilm.cz

Zbýšek Svoboda

Roháčova 73/1067
130 00 Praha 3
e: zbysvob@seznam.cz

Summary

Ložek V.: Fluctuation and Changes in our Molluscan Fauna During the Cultivation of Central Europe 1: Conditions During the Postglacial Period and their Impact on Nature

The Holocene, the last warm period of the glacial climatic cycle, differs from the previous ones due to the significant human impact on nature. This paper presents some examples of the history of the snail species spreading along with human encroachment onto the landscape during the earliest Holocene. There are some species that follow Neolithic colonization (e.g. subfamily *Helicellinae*), city building and other human impacted sites.

Bučková J.: Genetic Roots of Central European Population in Terms of Variability of the Y Chromosome

Genetic markers (SNP and STR polymorphisms) help us to answer questions about our evolutionary history (e.g. migrations and origins). The article deals with the use of these genetic markers for identification and dating the genetic age of particular haplogroups of chromosome Y in Czech and Slovak populations.

Kuchtová B. et al.: Life Strategies of Bacterial Communities in the Alpine Soils of the Himalayas

The total number of bacteria in soils of the Ladakh Mountains (India) are not affected by the cushion plant *Thylacospermum caespitosum* (family *Caryophyllaceae*, the ecosystem engineer) and the altitude (4,600–5,900 m a. s. l.), but these two factors affect the composition of microbial communities. The data obtained in this pioneer study extend our knowledge of the r/K-strategy of heterotrophic bacterial species in soils of the Himalayas.

Sekerka P.: Tuberos Aroids of the Temperate Zone in Europe and the Mediterranean

There are seven genera of tuberous aroids in the Mediterranean. Their pollination is mainly provided by gnats and beetles. The odour of flowers primarily attracts insects by imitating the smell of fungus, ripe fruit, excrements and decaying organic matter. It mimics the food supply or substrate for eggs laying. Pollination is facilitated by the retention of insects by sterile flowers at the bottom of the spathe.

Simon J., Buček A., Čermák J.: Evaluation of the State of Tree and Root Bases – Rot and Damage Assessment

This article deals with the methods of assessment of root and trunk base damage, as well as evaluation of distribution of root system of trees in soil. The detection and evaluation of rots and cavities in the trunk base (especially in the case of old trees) and the evaluation of the distribution and quality of root systems are the most important methods for prediction of the risk of tree destruction (uprooting and breaking of the stem).

Maděra P. et al.: The Dragon Blood Tree – an Endemic Species of the Socotra Island

The Socotra island is well known for its high degree of endemism. The flagship species of the island is the dragon's blood tree (*Dracaena cinnabari*). The article describes the age estimation method, the population age structure, development prediction and the first reforestation projects led by a Faculty of Forestry and Wood Technology team from the Mendel University in Brno.

Fanta J.: Landscape VI. The future of the Czech Landscape

The Czech government decided to accept the principles of the European Landscape Convention as a basis for elaboration of its national landscape policy. It is highly relevant after decades of inadequate land management, which introduced uniformity and had detrimental effects on landscape identity. The most important problems of Czech rural landscapes are related to the establishment of a new land-use structure and restoration of the ecological infrastructure. Measures in support of such a change should involve not only political decisions, but also steps in the cultural, scientific and technical spheres. The implementation of a new landscape policy can only be based on a high level of landscape awareness in all areas of society. A strong contribution can be expected from the landscape ecological research, including ecological site classification and mapping. An efficient national landscape planning service is a must for coordination of landscape management and development.

Buchar J., Hajer J.: The Significance of Spider Communities in the Božídarské rašeliníště National Nature Reserve for the Evaluation of the Environmental Quality of the Krušné hory Mountains 2.

A total of 1,018 determinable spider specimens belonging to 86 species (14 families) were collected. The occurrence of 21 climax species has been confirmed, 7 of which are considered very rare (*Aphileta misera*, *Bathyphantes eumenis buchari*, *Robertus scoticus*, *Sitticus saxicola*, *Oreoneta tatrca* and *Diplostyla bidentata*). This article presents an insight into the diversity of spiders of the high-value peatland conservation area, which is a remarkable part of the Krušné hory mountains.

Černeková M.: „Slow“ Tardigrades and Reproduction

Tardigrada, also called slow-walkers, are remarkable microscopic organisms requiring a thin film of water as a biotope. The article discusses the common features of the phylum with attention to their reproduction strategy.

Slaboch R.: Viviparity in Fish 6.

Poecilia reticulata

The last part of the series about viviparous fish recalls Julius Göllmer, a German pharmacist from Caracas, who discovered the most popular livebearer of all time – *Poecilia reticulata*, in May 14th 1856. This article is about the history of this discovery, imports of this fish and its breeding in laboratory and domestic tanks. An integral part of the history of this fish, worldwide called the guppy after its second

discoverer – Robert John Guppy from Trinidad – is also the cultivation of its color and shape variations. These variations are, together with easy breeding, reason why those fish are so popular and valued.

Andreska J., Souček Z.: The Red-breasted Goose Wintering Grounds

The Red-breasted Goose (*Branta ruficollis*) is one of the most endangered species of Euroasian avifauna. Every year, most of the population of the red-breasted goose migrates from its summer breeding grounds in the Siberian tundra (Yamal and Taymyr Peninsulas) to its wintering grounds along the Black Sea coast. The article deals with the latest situation at the important wintering site of Durankulak in Bulgaria.

Fejfar O.: The Record of Fossil Mammals VI. Dolnice

Another group of the Early Miocene mammalian assemblages in the basin of Cheb belongs to the oldest faunal horizon between the local brown coal seam and the Cypris beds described in the fifth part of this series. The excavations in the Dolnice site on the northern margin of Cheb brought three faunal levels. They belong to a rare phase of Miocene mammalian evolution with the coexistence of several species of „archaic survivors“ and new „progressive newcomers“; this phase indicates a remarkable environmental change during the Early Miocene. The Dolnice site was discovered in the late 18th century. It is one of the first known mammalian faunas in Europe, explored e. g. by the poet and skilled geologist and naturalist J. W. Goethe during his last stays in North Bohemia around 1822 and 1823.

Heráňová H.: The Forgotten Projects for Prague Zoo

On September 28th Prague Zoo celebrated its 80th anniversary. Even in the mid-19th century, famous personages from the Czech arts and sciences were investing great efforts to found a zoo. Two of the projects only survived as blueprints. The closest to being realised was planned in years 1906–10 for Štvanice Island in the city centre. Due to disputes and the start of the First World War, the opening of Prague Zoo was postponed for over a decade. It was finally located in the Troja district of Prague and opened in 1931.

Svoboda Z.: Natural History Themes of Czech Municipal Flags VI.

This last part of the series deals with various small natural elements and other specific items which are not common on flags. New figures include the cultivation of various crops such as corn, wine or vegetables. There are also mushrooms, bees, beetles, snakes, scorpions or trilobites. Finally, various monsters and mythical creatures such as the dragon, griffin, harpy or unicorn are mentioned. Another frequent phenomenon is the use of figures derived from the names of localities, such as Pear Village (Hruška), Oak Cottage (Dubňany), Great Nut (Velký Ořechov) and the like. Several thousand new flags were granted in recent years to municipalities and cities in the Czech Republic. One half to two thirds of them carry a variety of natural motifs, and thus express a positive attitude to their inhabited landscape and environment.